

เรื่องเล่า...สาวสนมเมืองจันท

รัชดา พงษ์สัตยาพิพัฒน์
สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
องค์การสวนพฤกษศาสตร์

กลีบดอกสีชมพูสดใส ตัดกับสีเหลืองเข้มของเกสรเพศผู้ ทำให้สาวสนมเมืองจันท มีเสน่ห์ดึงดูดและโดดเด่นต่อผู้พบเห็น จนไม่อาจห้ามใจที่จะเข้าไปเก็บภาพและทำความรู้จักให้มากยิ่งขึ้น เธอผู้นี้มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sonerila urceolata* Cellinese & Renner จัดอยู่ในสกุล *Sonerila* ซึ่งมีลักษณะเด่นประจำสกุลคือลักษณะและจำนวนของเกสรเพศผู้

อยู่ในวงศ์ *Melastomataceae* เป็นเครือญาติกับพืชในกลุ่มโคลงเคลงและเอนอ้า พืชวงศ์นี้มี การกระจายพันธุ์ในเขตร้อนทั่วโลก มีจำนวน 150-156 สกุล ประมาณ 4,500 ชนิด ในประเทศไทย พบ 15 สกุล 70 ชนิด ส่วนใหญ่มักเป็นไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก อาจพบเป็นไม้เลื้อยหรือไม้ล้มลุก บ้างมีทั้งที่เป็นดอกเดี่ยวหรือดอกช่อ กลีบดอกแยก 3-5 กลีบ มีกลีบดอกสีชมพู ไปจนถึงชมพูเข้มอมม่วง เกสรเพศผู้มีจำนวนเท่ากับหรือเป็น 2 เท่าของกลีบดอก ก้านเกสรเพศผู้หักงอคล้ายหัวเข่าและมักมีรยางค์

สำหรับพืชสกุลสาวสนม (*Sonerila*) ในประเทศไทยพบประมาณ 13 ชนิด ลักษณะเด่นของพืชสกุลนี้คือ มีเกสรเพศผู้จำนวน 3 หรือ 6 อัน ส่วนสกุลโคลงเคลงและเอนอามีเกสรเพศผู้จำนวน 8 หรือ 10 อัน ซึ่งในกลุ่มโคลงเคลง (*Melastoma*) มีเกสรเพศผู้สั้น 5 อัน ยาว 5 อัน ในขณะที่กลุ่มเอนอ้า (*Osbeckia*) เกสรเพศผู้ยาวเท่ากันทั้งหมด

"สาวสนมเมืองจันท" เป็นไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 50 ซม. ลำต้นสีเขียวอมแดง ไม้แตกกิ่งแขนง ใบเดี่ยวรูปไข่หรือรูปรี ขอบใบจักฟันเลื่อยถี่ ปลายใบแหลม โคนมนหรือแหลม หลังใบสีเขียวเข้มหรือเขียวแก่ ดอกออกเป็นช่อ 2-7 ดอก ก้านช่อดอกยาว กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปสามเหลี่ยมเล็ก. กลีบดอก 3 กลีบ สีชมพูอมม่วง รูปรีหรือรูปไข่ ปลายแหลมเป็นติ่งสั้น เกสรเพศผู้ 3 อัน อับเรณูสีเหลือง โคนแฉกเล็กเป็น 2 พู รังไข่ติดใต้วงกลีบ มี 3 ช่อง ผลแห้งรูปคนโท ผิวเรียบ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสาวสนมชนิดนี้ เมล็ดขนาดเล็กจำนวนมาก

เหตุที่เรียกชื่อสาวมชนิดนี้ว่า "สาวมเมืองจันท" ก็เนื่องมาจากมีรายงานว่าพันธุ์พืชชนิดนี้เป็นพืชถิ่นเดียว (endemic species) พบกระจายพันธุ์เฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ มักขึ้นตามชอกหินในป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) ที่ระดับความสูง 300-800 เมตรจากระดับน้ำทะเล ทางตอนเหนือของพื้นที่เขาสอยดาว จังหวัดจันทบุรี มีศักยภาพในการเป็นไม้ดอกไม้ประดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับบรรดาสาวมตัวอื่นๆ ซึ่งมักจะมีดอกขนาดเล็ก ออกดอกช่วงเดือน กันยายน ถึง พฤศจิกายน องค์การสวนพฤกษศาสตร์ได้นำพันธุ์พืชชนิดนี้มารวบรวม ศึกษาวิจัย เพื่อการอนุรักษ์ ไว้ที่สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่

ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมที่: Renner, S.S., G. Clausing, N. Cellinese and K. Meyer. (2001). Melastomataceae. In Flora of Thailand vol. 7 part 3: 495-496.